

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

پوهنتون سلیم

پوهنځی شرعیات

رشته تعلیمات اسلامی

پوره ماستری

دعوت نوح (علیه السلام) و أسالیب آن در قرآن کریم

(بایان نامه ماستری)

تحقیق کننده: زحل مختار "نور"

استاد رهنما: محمد نعیم "جلیلی"

سال: ۱۳۹۷ هـ.ش - ۱۴۳۹ هـ.ق

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات
رشته تعلیمات اسلامی
بورد ماستری

دعوت نوح - علیه السلام - و أسالیب آن در قرآن کریم (پایان نامه ماستری)

تحقیق کننده: زحل مختار (نور)

استاد راهنما: محمد نعیم (جلیلی)

سال: ۱۳۹۷ هـ ش - ۱۴۳۹ هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم زحل بنت شیرمحمد ID نمبر Sh-mst-95-145 (از دور دوم تعلیمات اسلامی) از پایان نامه ماستری خویش زیر عنوان: دعوت نوح علیه السلام و اسالیب آن در قرآن کریم به روز چهارشنبه تاریخ ۱۳۹۷/۱۱/۱۰ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و از نظر هیأت ژوری مستحق ۹۰ (نمره به عدد) نود و نهم (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

امضاء اعضای هیأت ژوری:

شماره	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی	عضو هیأت	
۲	دکتور عبد الباري حمیدی	عضو هیأت	
۳	استاد محمد نعیم جلیلی	رهنما و رئیس جلسه دفاعیه	

معاون علمی

آمر بورد ماستری

خلاصه تحقیق

واژه دعوت به معنای فراخواندن است و در اصطلاح مجموعه‌ای از قواعد و اصولی است که برای رسانیدن، تعلیم و التزام مردم به اسلام، از آن استفاده می‌شود.

دعوت بسوی وحدانیت الله و تبلیغ دین وظیفه‌ی همه‌ی انبیاء بوده و ایشان پیام الله را به بندگان الله متعال رسانیده‌اند، بعد از پیامبران این میراث را عالمان دین به پیش برده‌اند.

طرق و روش‌های دعوت متنوع و زیاد است، در قرآن کریم این اسالیب گاهی به وجه مباشر و گاهی غیر مباشر ذکر شده است، و اسالیبی عمومی مباشر دعوت که در قرآن کریم ذکر شده عبارت‌اند از: اسلوب حکمت، اسلوب موعظه، اسلوب مجادله و اسلوب قدوة حسنه می‌باشد. و اسالیب غیر مباشر مانند ترغیب، ترهیب، قصص و غیره است.

هدف دعوت در قرآن کریم این است که دعوت بسوی الله صورت گرفته و به راه راست (صراط مستقیم) رهنمایی شود هم چنان قائم نمودن حجت بر کفار و منکرین، از بین بردن فساد از زمین و آباد کردن زمین به عمل نیک است.

این را همه ما میدانیم که قرآن کریم کتاب هدایت است و از امور گذشتگان حق صریح را به مردم شرح می‌دهد تا همان را برنامه زندگی خود قرار داده و در حیات دنیوی و اخروی رستگار شوند. در بسا موارد به گوشه‌ای از قصص انبیاء و امت‌های آنان اشاره می‌کند تا مردم بفهمند که سنت و روش الله متعال در سایر امتها چگونه بوده است. یکی از این قصه‌های عبرتناک هم داستان نوح - علیه السلام - است، در شش سوره قرآن بطور تفصیلی آمده که این سوره‌ها عبارت‌اند از: اعراف، هود، مؤمنون، شعراء، قمر و نوح می‌باشد. و در برخی سوره‌ها به آن اشاراتی موجود است. حضرت نوح - علیه السلام - اولین پیامبر اولوالعزم است که الله متعال وی و سائر انبیاء اولوالعزم را بر تمامی بشر مبعوث کرده و با کتاب و شریعت فرستاده است. و وی - علیه السلام - پدر دوم نسل بشر است، چون تمامی افراد بشر امروز از طرف پدر و مادر به آن جناب منتهی می‌شوند، که الله متعال در باره اش می‌فرماید: (وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ).

نوح - علیه السلام - علاوه بر طریق وحی، با منطق عقل و طریق احتجاج با قوم اش صحبت نمود، براین اساس وی بنیانگذار دین توحید در عالم است. الله متعال می‌فرماید: و در میان آینده‌گان برای او نام نیکویی قرار دادیم.

تمامی آیات مربوط به قصه نوح -علیه السلام- این را به اثبات می رساند که نوح -علیه السلام- همیشه قوم خود را به توحید الله متعال و ترک شرک دعوت می نمود، آنها را به معروف امر و از منکر نهی می کرد، نوح-علیه السلام- در طول ۹۵۰ سال منتهای جد و جهد را به خرج می داده و شب و روز در آشکار و پنهان قوم خود را به پذیرش حق فرامی خواند، ولی قوم اش جز به عناد و تکبر خود نمی افزودند، هر قدر وی -علیه السلام- دعوت خویش را بیشتر می کرد به همان اندازه قوم اش سرکشی و کفر را بیشتر می کردند، و او را به استهزاء و تمسخر می گرفت و نسبت جنون را به وی میکردند. در نهایت، اهل و اولادش و اندکی از مردم به وی ایمان آوردند، از جمله اهل وی خانمش و یکی از پسرانش از جمله کافران بودند.

زمانی که الله متعال به وی وحی نمود که از قومش به جز آن چند نفری که ایمان آورده اند احدی ایمان نمی آورد. نوح-علیه السلام- از ایمان آوردن قوم اش به کلی مأیوس می شود، به درگاه پروردگار خود شکایت برده و از او طلب نصرت می کند و قوم خود را به هلاکت و نابودی نفرین می نماید تا الله متعال زمین را از شر این ظالمان پاک نموده و آنان را زنده نگذارد.

از آیات سوره هود بر می آید که الله متعال به وی -علیه السلام- دستور ساختن کشتی را می دهد؛ و آنجناب شروع به ساختن کشتی می کند. مردم دسته دسته از محل کار وی -علیه السلام- گذشته و او را مسخره می کردند، آنحضرت-علیه السلام- در پاسخ شان می فرماید: اگر امروز شما مرا مسخره می کنید به زودی خواهید دید که ما شما را مسخره می کنیم و خواهید فهمید، کسی که دچار عذاب گردد ذلیل و بی چاره می شود.

کار کشتی به اتمام خود رسید و امر الله متعال مبنی بر نزول عذاب صادر شد. و آب از تنور جوشیدن گرفت، درین هنگام الله متعال وحی فرستاد تا از هر حیوان یک جفت نر و ماده را سوار کشتی کند و نیز اهل خود را به جز کسانی که مقدر شده بود هلاک می شوند، یعنی همسرش که خیانت کار بود و فرزندش که سوار کشتی نشد. کسانی که ایمان آورده بودند سوار کشتی شدند، و طوفان همه مردم روی زمین را فروگرفت، و همه درحالی که ستمگر بودند هلاک شدند، و الله متعال به نوح-علیه السلام- امر کرد: همین که در کشتی مستقر شدند الله را در برابر این نعمتی که از شر قوم ستمکار نجاتشان داد حمد بگویند و در پیاده شدن از او برکت بخواهند.

فهرست موضوعات

مقدمه ..... Error! Bookmark not defined.

فصل اول: معنای دعوت، انواع، شروط، اسالیب، اهداف، حکم و اهمیت آن

..... Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: تعریف دعوت ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: معنای لغوی دعوت ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: اطلاقات دعوت در قرآن ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: صیغه های کلمه دعوت در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: معنای اصطلاحی «دعوت» ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم: انواع دعوت ..... Error! Bookmark not defined. 19

مبحث دوم: حکم دعوت بسوی الله در قرآن و جایگاه آن در دین .... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: حکم دعوت بسوی الله در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: دعوت بسوی الله و جایگاه آن در دین ..... Error! Bookmark not defined.

مبحث سوم: شروط دعوت در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: اخلاص ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: وضاحت هدف ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: آگاهی سالم از اسلام و تمسک به کتاب الله و سنت نبوی. Error! Bookmark not defined. defined.

مطلب چهارم: مجاهده صادقانه در راه الله ..... Error! Bookmark not defined.

مبحث چهارم: اسالیب دعوت در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: معنی لغوی و اصطلاحی اسلوب ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: معنی لغوی و اصطلاحی وسیله و فرق آن با اسلوب .... Error! Bookmark not defined. defined.

مطلب سوم: اسالیب عمومی دعوت در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مبحث پنجم: اهداف دعوت در قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: دعوت به راه راست ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: اصلاح فرد ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: قائم نمودن حجت بر کفار و منکرین ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب چهارم: از بین بردن فساد از روی زمین

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب پنجم: آباد کردن زمین به عمل نیک

Error! Bookmark not defined. ..... **فصل دوم: دعوت نوح – علیه السلام در قرآن کریم**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مبحث اول: معرفی شخصیت نوح – علیه السلام- در قرآن**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب اول: نوح – علیه السلام- اولین رسول الله بر روی زمین**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب دوم: نوح نخستین پیامبر اولوالعزم**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب سوم: مدت زیستن نوح و سرگذشت تکان دهنده قوم اش**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب چهارم: داستان نوح – علیه السلام- در قرآن**

Error! Bookmark not defined. ..... **مبحث دوم: اهداف دعوت نوح – علیه السلام- در قرآن کریم**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب اول: عبادت الله محور دعوت**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب دوم: دعوت به تقوا و پرهیزگاری**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب سوم: اقامه دین و عدم تفرقه در آن**

Error! Bookmark not defined. ..... **مبحث سوم: مراحل دعوت نوح- علیه السلام- در قرآن**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب اول: دعوت به توحید**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب دوم: مبارزه در برابر سرداران قوم**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب سوم: نا امیدی نوح- علیه السلام- از ایمان آوردن قوم**
defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب چهارم: هلاک قوم نوح- علیه السلام-**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب پنجم: هلاک پسر نوح – علیه السلام-**

Error! Bookmark not defined. ..... **مبحث چهارم: شبهات قوم نوح پیرامون دعوت نوح- علیه السلام- ..**
not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب اول: بشریت نوح- علیه السلام-**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب دوم: پیروی ارادل**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب سوم: عدم فضیلت و برتری**

Error! Bookmark not defined. ..... **مطلب چهارم: نسبت دیوانگی به نوح- علیه السلام-**

فصل سوم: اسالیب و ویژه گیهای دعوت نوح- علیه السلام- .. Error! Bookmark not defined.

مبحث اول: اسالیب دعوت نوح- علیه السلام- .. Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: تذکیر به نعمت های الهی

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: ترغیب و ترهیب

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب سوم: تبلیغ و نصیحت

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب چهارم: دعوت فردی و اجتماعی

Error! Bookmark not defined. ..... **مبحث دوم: ویژگی های دعوت نوح- علیه السلام- .. Error! Bookmark not defined.**

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب اول: طولانی بودن

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب دوم: تدرج

Error! Bookmark not defined. ..... مطلب سوم: صبر

10 ..... **نتیجه گیری**

12 ..... **پیشنهادات**

Error! Bookmark not defined. ..... **فهارس**

نتیجه گیری

- 1- ملاحظه شد که در باره نوح-علیه السلام- و دعوت وی برای قومش، آیاتی قرآنی زیادی وجود دارد، که از آن جمله یک سوره بنام نوح مسمی شده است، در اکثریت این آیات اَحیانا تهدید مباشر و اَحیانا غیر مباشر وجود دارد، در دنیا و در آخرت، که این برای ما محور دعوت نوح-علیه السلام را واضح می سازد و به ابطال جدل قوم اش دلالت می کند.
- 2- هم چنان از داستان نوح-علیه السلام- و طرق دعوتش یک آیینۀ از نفس بشری که در کبر و عناد عجله می کنند به تصویر کشیده می شود. قوم نوح-علیه السلام- عبادت اوئان را می کردند و در هرکارشان از آنها خیر طلب می کردند، هنگامی که نوح-علیه السلام- برایشان مبعوث شد و آنها را از عذاب الهی انذار داد، ایشان همان گمراهی شان را ادامه داده و نوح-علیه السلام- را تکذیب نموده تحقیر کردند و راندند و وی-علیه السلام- را به جنون و سفاهت متهم کرد.
- 3- قرآن کریم عمر طولانی انسان را ممکن و دارای سابقه می داند. (نوح-علیه السلام- 950 سال در قومش ماند).
- 4- دعوت طولانی نوح-علیه السلام- این را به اثبات می رساند که اگر قابلیت و آمادگی پذیرش در مردم نباشد، هزار سال تبلیغ هم اثری ندارد.
- 5- و دیگر اینکه بسیاری از مردمی که به حق دعوت شان می کنید، در همان ابتدا ایمان نمی آورند و حتی با سختی و شدت با شما برخورد می کند. ولی با گذشت زمان به توفیق ایمان آوردن به حق نائل می شوند و چه بسا خود از دعوتگرانی مخلص به سوی حق می گردند.
- 6- ظلم اساس نابودی است، قوم نوح بر اساس ظلمی که کردند نابود شدند.
- 7- از داستان نوح-علیه السلام- این استنباط می شود که قانون الهی بنا بر حکمت الهی به تأخیر می افتد ولی اجرایش ساقط نمی شود.
- 8- عمل صالح وسیله نجات است نه نسب، همانطور که در داستان نوح-علیه السلام- مشاهده گردید، پسر نوح با وجود این که فرزند پیامبر الله بود و نوح-علیه السلام- برایش شفاعت و دعا نمود، ولی نتوانست نجات یابد؛ این حکم در مورد همسران نوح و لوط -علیهما السلام- نیز صدق می کند.
- 9- دعوتگر باید از این آموخت که دوستی و دشمنی همراه کسی باید بخاطر رضای الله باشد، هر چند خویشاوندان و اقربای نزدیک انسان باشند.
- 10- الله متعال با زنده نگهداشتن داستان نوح-علیه السلام- درس عبرت و آموزه های بی نظیری را به انسان ارزانی داشته، که راه حل بسیاری از مسائل و معضلات در هر عصر است.
- 11- کشتی نوح -علیه السلام- نماد از عبرت است، و کار دعوت هم مانند آن است که هر کس بر آن سوار شود رستگار می شود. در واقع این داستان گرانمایه از لطف الهی بر امت پیامبر-صلی الله علیه وسلم- است که بخاطر تربیت انسان و سوق دادن وی به سوی حقیقت آفرینش و بندگی الله است، الله متعال در سوره هود آیه ۴۹ می فرماید که:

(تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ

لِلْمُتَّقِينَ)

اینها از خبرهای غیب است که آن را به تو (ای پیامبر) وحی می کنیم، نه تو، و نه قومت پیش از این آن را می دانستند، پس صبر کن، بی گمان عاقبت از آن پرهیز گاران است.

12- اسالیب و طرق دعوت متنوع است، که از آن جمله اسالیب عمومی چون اسلوب حکمت، اسلوب موعظه، اسلوب جدل و اسلوب قدوه حسنه، هم چنان اسالیب دیگری در قرآن وجود دارد که آیاتی زیادی بر آن دلالت می کند مانند: اسلوب ترهیب، ترغیب، قصص و غیره که نوح - علیه السلام- از همه اسالیب دعوتی مذکور کار گرفت و در برابر قوم اش صبر نمود.

13- دعوتگر باید از اسالیب متنوع در دعوت کار گیرد.

14- برای یک دعوت گر حکیم لازم است که در جای مناسب، روش مناسب را بر گزیند.

15- دعوتگر باید در دعوت خویش بردبار باشد و مانند نوح- علیه السلام- از صبر و استقامت دوامدار در برابر ستمگران و مستکبران کار گیرد.

16- برای یک دعوت گر لازم است که با منطق عقل و طریق احتجاج با مدعویین صحبت کند.

پیشنهادهات

- 1- بهتر است تصنیف های علم دعوت علمی، عملی و قابل اجرا معرفی گردد و به نظری بودن آن اکتفا نشود.
- 2- علم دعوت را باید به اجرای عملی آن ربط داد تا تطبیق آن روی فرد و اجتماع عملی باشد.
- 3- گسترش نهادهای دعوتی برای طبقهٔ انانث از طریق وسایل سمعی و بصری.
- 4- گسترش نهادهای دعوتی برای طبقهٔ انانث از طریق وسایل مجازی.
- 5- زمینه سازی رشد و فعالیت های دعوت برای محصلین که در بخش تعلیمات اسلامی و برنامهٔ ماستری به تحصیلات شان ادامه می دهند از طرف استادانی که در ساحةٔ دعوت فعالیت دارند.
- 6- اجرای تحقیقات مشابه دیگر.

فهرست منابع و مآخذ

قرآن كريم

- 1- اساس البلاغه، جارالله محمود بن عمر بن احمد زمخشري، تحقيق: محمد باسل عيون السود، دارالكتب العلمية، بيروت لبنان.
- 2- الأساس في التفسير، سعيد حوا، دار السلام، القاهرة.
- 3- الإستيعاب في معرفة الأصحاب، يوسف عبدالله محمد عبدالبر، المحقق: محمد عبدالجباوي، الطبعة الاولى، دار الجيل، 1992م.
- 4- الإصابة في تمييز الصحابة، احمد بن علي بن محمد بن احمد بن حجر العسقلاني، المحقق: عادل أحمد عبدالموجود، دار الكتب العلمية، بيروت-لبنان 1995م.
- 5- اصول دعوت، عبدالكريم زيدان، مترجم: ابو عاصم عبد الناصر زاهد، انتشارات حاجي سردار خان، كابل 1393 هـ.
- 6- اعلام زركلي، خير الدين الزركلي، دار العلم للملايين، بيروت-لبنان.
- 7- انوار التنزيل و أسرار التأويل، عبدالله بن عمر بن محمد البيضاوي. مكتبه شامله. <http://www.altafsir.com>
- 8- تذكرة الحفاظ، محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز الذهبي، المحقق: عبدالرحمن بن يحيى المعلمي، دايرة المعارف العثمانية، 1374.
- 9- تفسير القرآن الحكيم (مشهور به المنار)، محمد رشيد بن علي رضا، مكتبة القاهرة (مطبوعة حجازي القاهرة) مصر.
- 10- تفسير قرطبي (الجامع لأحكام القرآن الكريم)، محمد بن احمد الانصاري القرطبي، دار احياء التراث العربي، بيروت-لبنان 1405هـ، 1985م.
- 11- التفسير الكبير، الفخر الرازي، ج6، مكتبة قاسمة، كانسو رود، كويته باكستان.
- 12- تفسير معارف القرآن، محمد شفيح عثمانى ديوبندي، مترجم: محمد يوسف حسين پور، انتشارات شيخ الاسلام احمد جام، ايران 1377هـ.
- 13- تفسير نمونه، مكارم شيرازي، دارالكتب الإسلامية، تهران 1396هـ ق.

- 14- تفهيم القرآن، ابو الأعلى مودودي، ادارہ ترجمان القرآن، لاهور، پاکستان، 1949م.
- 15- تهذيب الاسماء و اللغات، محى الدين بن شرف النووى، دار الكتب العلمية، بيروت-لبنان.
- 16- تهذيب الكمال فى أسماء الرجال، جمال الدين ابو الحجاج يوسف المزى، المحقق: بشار عواد معروف، مؤسسه الرسالة، 1983م.
- 17- جامع البيان في تأويل القرآن، محمد بن جرير طبرى، تحقيق: أحمد محمد شاكر، مؤسسة الرسالة، الطبعة: الأولى، 1420 هـ - 2000 م.
- 18- جمع الجوامع يا الجامع الكبير، جلال الدين سيوطى، موقع ملتقى أهل الحديث <http://www.ahlalhdeth.com>
- 19- حكمت در دعوت و تبليغ، ترجمه مفهوم الحكمة في الدعوة تاليف صالح حميد.
- 20- الدعوة الإسلامية أصولها - وسائلها - أساليبها فى القرآن الكريم، أحمد أحمد غلوش، مؤسسة الرسالة ناشرون، مصر 1978م.
- 21- الدعوة فى سورة غافر موضوعها و أسلوبها، أحلام محمد سعيد با حمدان، جامعة ام القرى، العربية السعودية 1989م.
- 22- سنن أبي داود، سليمان بن اشعث السجستاني، دار الكتب العربي، بيروت -لبنان.
- 23- سنن نسائي، احمد بن شعيب النسائي، تحقيق: عبدالفتاح أبو غدة، الطبعة الثانية، مكتب المطبوعات الإسلامية-حلب 1986م.
- 24- شذرات الذهب فى أخبار من ذهب، عبدالحى بن أحمد بن محمد بن حماد حنبلى، المحقق: عبدالقادر الأرناؤط، دار ابن كثير، 1986.
- 25- صحيح البخارى، محمد بن إسماعيل البخاري، الطبعة الاولى، دار ابن كثير، دمشق - بيروت 2002م.
- 26- صحيح مسلم، مسلم بن الحجاج القيشيرى النيسابورى، تحقيق:نظر بن محمد الفارابي أبو قتيبة، رقم الطبعة : 1، دار طيبة -الرياض 2006م.
- 27- صفوة التفاسير، محمد على صابونى، سيد محمد طاهر حسيني، نشر احسان، ايران 1382.
- 28- طبقات المفسرين، محمد بن على بن أحمد الداودى، الطبعة الاولى، دار الكتب العلمية، بيروت-لبنان 1983م.

- 29- فرهنگ فارسی عمید، حسن عمید، مؤسسه انتشارات امیر کبیر، تهران ۱۳۸۴.
- 30- فی ظلال القرآن، سید قطب، مترجم: مصطفی خرم دل، نشر احسان، تهران، ب ت.
- 31- قرآن و تبلیغ، محسن قرانتي، مرکز فرهنگي درسهاي از قرآن، ناشر دیجيتالي: مرکز تحقیقات رایانه ای فائمه اصفهان، www.noorfatemah.org.com
- 32- قصص الأنبياء، أبو الفداء إسماعيل بن كثير، تحقيق: عبدالحی القرمای، دار الطباعة و النشر الإسلامية.
- 33- لسان العرب، محمد بن مكرم بن منظور، دار صادر، بيروت- لبنان.
- 34- مجموعة فتاوى ابن تيمية، أحمد بن تيمية، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة، العربية السعودية ۲۰۰۴م.
- 35- مختصر تفسير ابن كثير، محمد على الصابوني، المكتبة الحقانية، پشاور، پاکستان.
- 36- المدخل إلى علم الدعوة، محمد ابو الفتح البياتوي، مؤسسة الرسالة، بيروت 1995م.
- 37- المستدرک على الصحيحين، محمد بن عبدالله الحاكم النيسابوري، ذکر نوح النبي-صلى الله عليه وسلم-، دار الكتب العلمية، بيروت-لبنان 2002م، ط 2.
- 38- المصباح المنير، احمد بن محمد بن القنوجي المقرئ، مكتبة لبنان، بيروت لبنان 1975
- 39- المصنف في الأحاديث والآثار، أبو بكر عبد الله بن محمد بن أبي شيبة الكوفي، تحقيق: كمال يوسف الحوت، مكتبة الرشد – الرياض، الطبعة الأولى 1409.
- 40- مع الله دراسات في الدعوة و الدعاة، محمد غزالي، نهضة مصر للطباعة و النشر و التوزيع ۲۰۰۵م.
- 41- معالم التنزيل، أبو محمد الحسين بن مسعود البغوي، دار طيبة، 1977 م.
- 42- معالم التنزيل، أبو محمد الحسين به مسعود البغوي، دار طيبة، رياض 1997م.
- 43- معاني القرآن و إعرابه، أبي اسحق إبراهيم زجاج، شرح و تحقيق: عبد الجليل عبده، عالم الكتب، بيروت لبنان، 1988م.
- 44- معجم التعريفات، على بن محمد السيد الشريف الجرجاني، تحقيق: محمد صديق المنشاوي، دار الفضيلة، القاهرة.
- 45- معجم المؤلفين السوريين، عبدالقادر عياش، دار الفكر المعاصر، 1985.
- 46- معجم المؤلفين، عمر رضا كحالة، مؤسسه الرسالة، بيروت-لبنان 1993م.

- 47- المعجم الوسيط الطبعة الرابعة، مكتبة الشروق الدولية، مصر ٢٠٠٣م.
- 48- المفردات في غريب القرآن، أبي القاسم الحسين بن محمد، معروف به الراغب الاصفهاني، مكتبة نزار مصطفى الباز.
- 49- منهج الأنبياء في الدعوة إلى الله، محمد سرور بن نايف زين العابدين، دار الأرقام، 1988م.
- 50- النبوة و الأنبياء، محمد علي الصابوني، مؤسسة مناهل العرفان، بيروت-ص ب 16/5931، مكتبة الغزالي، دمشق-ص ب448.
- 51- وفيات الأعيان و أنباء أبناء الزمان، احمد بن محمد بن أبي بكر بن خلكان، المحقق: إحسان عباس، دار صادر، بيروت-لبنان 1971.
- 52- هداية المرشدين إلى طريق الوعظ و الخطابة، علي محفوظ، دار الإعتصام، القاهرة ١٩٧٩م.
سایت های انترنتی:
- 53- فارسی-Quran- Brisbane;SaaS:2015.
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.simppro.quran.tran.persian>
- 54- الفرق بين أساليب الدعوة ووسائلها - من اقتباس الطالبة : رحاب العواد
[Internet]. Daohtoallah.blogspot.com. 2018 [cited 15 March 2018]. Available from: http://daohtoallah.blogspot.com/2013/12/blog-post_3110.html

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:
پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته
و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af